Διαδρομή Ι – Οι κυνηγοί της εποχής των παγετώνων στον Βοϊδομάτη

Κατά την περίοδο της πιο πρόσφατης, σε παγκόσμια κλίμακα, μέγιστης επέκτασης των παγετώνων (περίπου 22.000-18.000 χρόνια πριν), οι κορυφές (> 2.500 μ.) και τα καρστικά υψίπεδα της οροσειράς της Δυτικής Πίνδου καλύπτονταν ολοχρονίς από στρώματα πάγου. Οι συνθήκες αυτές ευνοούσαν τη διάβρωση του υποστρώματος από ασβεστόλιθο και φλύσχη και διοχέτευαν μεγάλες ποσότητες νερού στο υδρολογικό σύστημα του Βίκου-Βοϊδομάτη-Αώου. Οι φυσικοί πόροι ήταν τότε περιορισμένοι, όπως και η ανθρώπινη δραστηριότητα.

Μόνο όταν το κλίμα πήρε τροχιά βελτίωσης (17.500 χρόνια πριν), προκαλώντας την τήξη του πάγου και την εξάπλωση του δάσους και των άγριων ορεσίβιων ζώων, οι παλαιολιθικοί τοξότες επέλεξαν να αξιοποιήσουν συστηματικά το νέο αυτό οικολογικό ενδιαίτημα. Για τις επόμενες επτά χιλιετίες, οικογένειες ή και ομάδες σε ειδική αποστολή, χρησιμοποιούσαν κάθε άνοιξη και καλοκαίρι ως προσωρινά καταλύματα ρηχές εσοχές – καθρέφτες τεκτονικών ρηγμάτων – στα βραχώδη πλευρικά τοιχώματα του φαραγγιού, όπως το Κλειδί, τη Μποΐ́λα και τον Μεγαλάκκο. Εκεί άναβαν φωτιές για ζεστασιά, μαγείρεμα, συντροφιά και προστασία από σαρκοφάγα, όπως αρκούδες, λύκους, αλεπούδες και λύγκες, ενώ προγραμμάτιζαν τις εξορμήσεις στις απόκρημνες πλαγιές για το κυνήγι ευκίνητων άγριων αιγάγρων. Το αγριόγιδο μάλιστα ήταν ζηλευτό θήραμα ειδικά για το μαλακό δέρμα του.

Ακόμη, ψάρευαν στο ποτάμι και έβαζαν παγίδες σε κάστορες, λαγούς και άλλα μικρά θηλαστικά. Διαθέτοντας υψηλή τεχνολογική εξειδίκευση, οι παλαιολιθικοί τεχνίτες περισυνέλεγαν από την ακροποταμιά κροκάλες ενός σκληρού πετρώματος, του πυριτόλιθου, ή χρησιμοποιούσαν κόκαλα ζώων για να κατασκευάσουν όπλα και εργαλεία, όπως αιχμές για τα βέλη του τόξου, μαχαίρια, ξέστρα,

τρυπάνια, βελόνες.

Ακόμη, με κατεργασμένες χάντρες από κοχύλια του γλυκού νερού και δόντια χορτοφάγων θηλαστικών και με κόκκινη φυσική ώχρα διακοσμούσαν ενδύματα αλλά και το σώμα τους.

Καθώς το δάσος πύκνωνε, καλύπτοντας πριν από 9.000 χρόνια ακόμη και περιοχές σε μεγάλο υψόμετρο, το περιβάλλον του φαραγγιού έγινε λιγότερο ελκυστικό και αποδοτικό. Οι διερχόμενοι κυνηγοί προσπορίζονταν πλέον κρέας, λίπος, μεδούλι, κέρατα και δέρματα ελαφιών, από τα κοπάδια που διέσχιζαν το ποτάμι στην ανοιχτή πεδιάδα της Κόνιτσας, και αναζητούσαν, ακολουθώντας μονοπάτια μέσα σε χαράδρες, νέους κυνηγότοπους πέρα από το βουνό.

Προτείνουμε στους επισκέπτες της περιοχής να ακολουθήσουν την παραποτάμια θεματική διαδρομή στην κοιλάδα του Βοϊδομάτη με σημάνσεις πληροφόρησης για τις παλαιολιθικές κοινωνίες και το πλειστοκαινικό οικολογικό περικείμενο.

Διαδρομή ΙΙ – Τα μυστήρια των

βράχων στο Πάπιγκο

Τα πετρώματα που συνθέτουν τη γεωλογική δομή στην Ήπειρο είναι ιζηματογενή και ανήκουν κυρίως στη γεωτεκτονική ενότητα της Ιόνιας ζώνης ενώ στα βόρεια και ανατολικά συναντάμε ιζήματα της ζώνης της Πίνδου και μαγματικά πετρώματα.

Η γεωλογική ιστορία της ευρύτερης περιοχής της Πίνδου αρχίζει πριν από 200 εκατομμύρια χρόνια περίπου στην αρχή της Ιουρασικής εποχής με τον σχηματισμό πετρωμάτων βιοχημικής οργανογενούς προέλευσης. Τότε, στο Κατώτερο Ιουρασικό, άρχισε η δημιουργία δολομιτών και ασβεστόλιθων η οποία συνεχίστηκε, με μικρές διαφοροποιήσεις ως προς το περιβάλλον ιζηματογένεσης (βάθος, χημικές διεργασίες, τεκτονική), μέχρι το Ανώτερο Ηώκαινο πριν από 35 εκατομμύρια χρόνια.

Στο τέλος του Ηωκαίνου οι συνθήκες ιζηματογένεσης άλλαξαν απότομα και αρχίζει νέος, διαφορετικός κύκλος ιζημάτων και τα ιζήματα ονομάζονται κλαστικά. Είναι η περίοδος σχηματισμού του φλύσχη από εναλλαγές αργίλων, ιλυόλιθων, ψαμμιτών και κροκαλοπαγών. Μετά από τη χέρσευση της περιοχής και τη δημιουργία των βουνών, νέα πετρώματα σχηματίζονται από τις διεργασίες της διάβρωσης και της αποσάθρωσης.

Κατά τη διάρκεια του γεωλογικού παρελθόντος έντονες γεωδυναμικές διεργασίες έλαβαν χώρα και προκάλεσαν παραμόρφωση των πετρωμάτων. Από το διαρκές πλησίασμα των λιθοσφαιρικών πλακών, της Αφρικανικής κάτω από την Ευρασιατική, ιζήματα και μαγματικά πετρώματα που ονομάζονται οφιόλιθοι, συμπιέζονται και ωθούνται προς την επιφάνεια για να δημιουργηθούν στη συνέχεια οι οροσειρές. Στη διάρκεια του Πλειστόκαινου (2 εκατομμύρια – 10.000 χρόνια πριν) η περιοχή της Τύμφης ήταν καλυμμένη κατά διαστήματα από παγετώνες και εναλλασσόμενα παγετώδη και μεσοπαγετώδη περιβάλλοντα. Οι γρήγορες ανοδικές κινήσεις συνδυασμένες με την ισχυρή κατακόρυφη διάβρωση μορφοποίησαν δύο από τα ομορφότερα και βαθύτερα φαράγγια παγκοσμίως που διασχίζονται από τους ομώνυμους ποταμούς

Βοϊδομάτη (ή Βίκο) και Αώο.

Ακολουθώντας τη γεωλογική θεματική διαδρομή, που ξεκινά από το χωριό Μεγάλο Πάπιγκο και με βόρεια κατεύθυνση καταλήγει στην κορυφή Κούλα (1560μ.), ο επισκέπτης θα έχει την ευκαιρία να μάθει πολλά από τα μυστικά που κρύβουν μέσα τους οι βράχοι και ευρύτερα το γεωλογικό υπόβαθρο της περιοχής.

Διαδρομή ΙΙΙ – Η «θαυματουργή» χλωρίδα της χαράδρας του Βίκου

Η Τύμφη είναι από τις πιο ενδιαφέρουσες χλωριδικά περιοχές της Ελλάδας με περίπου 1.700 είδη φυτών. Μέσα στο φαράγγι του Βίκου, έναν από τους πυρήνες του Εθνικού Πάρκου, μπορεί κανείς να συναντήσει πολλά από τα σπάνια φυτά της περιοχής. Στις απότομες πλαγιές του φαραγγιού φυτρώνουν ιπποκαστανιές, ένα δέντρο ενδημικό για τις χώρες της βαλκανικής χερσονήσου που περιλαμβάνεται στον παγκόσμιο κατάλογο ειδών που χρήζουν προστασίας του ΟΗΕ. Την άνοιξη προσθέτουν χρώμα στην πέτρα οι γάλανθοι (Galanthus reginae-olgae subsp. vernalis), τα κενταύρια (Centaurea pawlowskii) και οι λευκοί κρίνοι (Lilium candidum), όλα περιορισμένης εξάπλωσης στην Ελλάδα και

προστατευόμενα από νομοθετήματα όπως η Σύμβαση της Βέρνης, η Συνθήκη CITES και το ΠΔ 67/1981 του ελληνικού κράτους, ενώ ανάμεσα στα πιο σπάνια φυτά του φαραγγιού, ιδιαίτερη θέση κατέχει η ραμόντα η σερβική (Ramonda serbica), υπόλειμμα μιας παλαιότερης γεωλογικής περιόδου, όταν το κλίμα στην Ευρώπη ήταν τροπικό.

Η μεγάλη χλωριδική αξία της περιοχής ενισχύεται περισσότερο από την ύπαρξη πολλών φαρμακευτικών φυτών, των βοτάνων, τα οποία χρησιμοποιούνται από τους κατοίκους του Ζαγορίου για θεραπευτικούς σκοπούς. Μάλιστα, από την περιοχή κατάγονταν οι περίφημοι Βικογιατροί, πρακτικοί γιατροί που θεράπευαν με τη χρήση διαφόρων βοτάνων που προέρχονταν από το μεγάλο φυσικό φαρμακείο του Βίκου, όπως το θερμόχορτο (Centaurium erythraea), το λαγοβότανο (Teucrium polium), το φασκόμηλο (Salvia officinalis), το τσάι (Sideritis raeseri), η σκάρφη (Helleborus cyclophyllus subsp. odorus), το βαλσαμόχορτο (Hypericum perforatum), κ.α.

Ως κομμάτι αυτού του τόπου, η λιθόκτιστη Σκάλα του Βραδέτου, που σκαρφαλώνει το φαράγγι της Μεζαριάς, ένα παρακλάδι του Βίκου, και ενώνει τα χωριά Καπέσοβο και Βραδέτο, και το μονοπάτι που οδηγεί από το Βραδέτο στη θέση θέας Μπελόη, δεν υπολείπεται σε σημαντικά χλωριδικά στοιχεία. Σε 5 μόλις χιλιόμετρα μονοπατιού έχουν καταγραφεί 350 φυτικά είδη και υποείδη, ενώ ένα στα τρία φύτα που συναντά κανείς περπατώντας εκεί χαρακτηρίζεται ως φυτό ιδιαίτερου ενδιαφέροντος, καθώς είναι είτε ενδημικό της Ελλάδας ή των Βαλκανίων, είτε σπάνιο και προστατεύεται από τη νομοθεσία είτε, τέλος, χρησιμοποιείται ως φαρμακευτικό.

Διαδρομή IV – Ο κρυμμένος θησαυρός: η αρχιτεκτονική στην Κόνιτσα

Η τέχνη της δόμησης στην Κόνιτσα του 18ου αι., καθώς και στην ευρύτερη περιοχή της, ολοκληρώνοντας μια μακρά εξελικτική περίοδο, γίνεται προάγγελος και, συγχρόνως, μία από τις πιο σημαντικές συνιστώσες της σύγχρονης ελληνικής τεχνικής επιστήμης. Στην ανωτέρω εποχή, η λεγομένη και τέχνη των εμπειρικών μαστόρων, εντάσσεται στο ευρύτερο γεωγραφικό πλαίσιο της μεσημβρινής Μεσογείου και διαθέτει έντονα τοπικά χαρακτηριστικά, τα οποία την διαφοροποιούν από τις γείτονες αδελφές της.

Στη μετά το ‘21 περίοδο, τα Μαστοροχώρια της Κόνιτσας εκτελούν, επαξίως, ένα μεγάλο κομμάτι από τεχνικά έργα, όχι μόνον της ευρύτερης περιφέρειάς τους και της Οθωμανικής Επικράτειας, αλλά και του Ασιατικού, Αφρικανικού, καθώς και του υπερατλαντικού χώρου. Έτσι, στα τέλη του 19ου αιώνα, καταγράφεται, μεταξύ των άλλων, και η γεωγραφική διεύρυνση της δραστηριότητας των μαστόρων της δόμησης, καθώς και άλλων τεχνιτών της Κόνιτσας. Η παρά πάνω γεωγραφική διεύρυνση της

επαγγελματικής δραστηριότητας των τεχνιτών της Κόνιτσας συμβάλλει, με την διαδικασία της επιρροής και αφομοίωσης, στην περαιτέρω εξέλιξη της τεχνικής και, προ παντός άλλου, της αισθητικής έκφρασης του τεχνικού έργου. Έτσι, στην πόλη της Κόνιτσας, η δόμηση διακοπτόμενη, συχνά, από ιστορικά γεγονότα, μεταβάλλεται, αργά, αλλά σταθερά, από τέχνη του αγροτικού χώρου σε τέχνη του αστικού χώρου. Η παρά πάνω μεταβολή εμφανίζεται, αρχικώς, με τα νέα υλικά δόμησης, όπως, για παράδειγμα, κονιάματα με τσιμέντο, σιδηροδοκοί κ.λπ. και, ακολούθως, με εσωτερικά και εξωτερικά στοιχεία διακόσμησης από επιχρίσματα, τα οποία μιμούνται την ελληνική αρχαιότητα.

Οι κοινωνικοί, οικονομικοί, πολιτικοί και πολιτισμικοί μετασχηματισμοί του 20ου αι. είναι καθοριστικοί για την τέχνη της δόμησης και την αισθητική έκφρασή της. Τα νέα δομικά υλικά, όπως οι κέραμοι, οι πλίνθοι, τσιμεντένιοι και αργιλικοί, τα φύλλα κυματοειδούς λαμαρίνας, τα μεταλλικά κουφώματα και το οπλισμένο σκυρόδεμα, εκτοπίζοντας την πέτρα και την σχιστή πλάκα, διαμορφώνουν, ως επί το πλείστον, στην πόλη της Κόνιτσας μία δόμηση, η οποία έχει όλα τα χαρακτηριστικά του νεώτερου ελληνικού αστικού χώρου.Παρ’ όλα αυτά, ανατέλλοντος του 21ου αι., η Πάνω Κόνιτσα διατηρεί ένα μεγάλο αριθμό από τα τοπικά χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής του 19ου – 20ου αι., συνδυάζοντας, υπ’ αυτήν την έννοια, στοιχεία της προβιομηχανικής και της σύγχρονης εποχής. Με δυο λόγια, οι τόποι, οι συνοικίες, τα κτήρια προβάλλουν ποικίλα και πολυάριθμα τοπία, την εικόνα των οποίων σχηματίζουν όσοι έζησαν και όσοι ζουν στην Κόνιτσα.